

Др Драган Батавељић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
ORCID: 0000-0001-7396-0705

Прегледни научни рад
УДК: 364.4:336.121(497.1 Kragujevac)
DOI: 10.46793/7623-143-0.107B

УСЛУГЕ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ – ПОСЕБАН ОСВРТ НА ГРАД КРАГУЈЕВАЦ*

Резиме

Аутор у раду указује на велики број услуга социјалне заштите које су од изузетног значаја за њихове кориснике. Ове услуге се пружају као подршка и помоћ појединцу и породици, ради побољшања, тј. очувања квалитета живота и стварања могућности за самосталан живот у друштву. Посебан акценат у тексту је дат Центру за социјални рад у Крагујевцу, као и бројним другим установама социјалне заштите и пружаоцима ових услуга у граду Крагујевцу. Наведене услуге обезбеђују стицање практичних вештина, развој и одржавање социјалних и физичких функција корисника, а разликујемо социјалне, здравствене, едукативне и услуге помоћи у организовању свакодневног живота. Због тешке економске ситуације у нашем друштву, као и пораста насиља у породици, све више расте потреба за обезбеђивањем услуга социјалне заштите, како у Републици Србији, тако и у граду Крагујевцу. Очекујемо да ће се у будућности ова ситуација изменити, тј. смањити се потребе за пружањем наведених услуга, а повећати се могућност адекватнијег пружања услуга институција социјалне заштите њиховим корисницима.

Кључне речи: услуге социјалне заштите, Република Србија, град Крагујевац, корисници услуга, социјално угрожени, Закон о социјалној заштити, Центар за социјални рад "Солидарност" Крагујевац.

1. Увод - појам социјалне заштите

* Рад је резултат научноистраживачког рада аутора у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2024. годину, који се финансира из средстава Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

Област деловања социјалне политике обухвата, пре свега, образовање, здравство, рад и запошљавање, пензијско и инвалидско осигурање, културу, становање, спорт и популациону политику, а посебно социјалну заштиту. Наиме, за државу која пружа овакву заштиту и обезбеђује социјалну сигурност грађанима, каже се да је социјална држава, јер као таква, има редистрибутивну улогу коју остварује путем пружања и развоја бројних услуга и бенефиција у социјалној сфери. Социјална држава води политику солидарности према социјално осетљивим групама и, отуда, спроводи редистрибуцију дохотка, односно његове прерасподеле¹. Ту се ради о преносу једног дела већ расподељеног дохотка од једне групе у друштву на другу². Функција прерасподеле дохотка се посматра, не само са економског аспекта и разлога за њено спровођење, него и са аспекта социјалне филозофије, етике и људских права. То значи да овде треба применити један мултидисциплинарни приступ, који ово подручје чини врло сложеним, посебно када се посматра ниво државне интервенције насупрот деловању тржишта. Ова функција се бави питањем (не)једнакости и праведности, а њен крајњи циљ је борба против сиромаштва и повећања друштвеног благостања. Ризику сиромаштва су изложени, пре свега, они чланови друштва који су незапослени, затим они који трајно или привремено изгубе радну способност и могућност зараде, као и други који не могу да остваре неопходне услове за своју егзистенцију и опстанак. Ту спадају, у првом реду, стари и болесни чланови друштва, инвалиди, привремено немоћни и особе неспособне за рад³, као и други, који не могу да обезбеде средства којима би избегли сиромаштво.

Управо се за оваква лица поставља питање ко би им помогао у таквој ситуацији, уколико нема државе или, евентуално, уже породице. Улога државе је ту веома јасна, јер она кроз законодавни оквир прописује одређене породичне дужности⁴ и бригу родитеља за децу. Ова брига би, иначе, постојала само као добровољна и морална обавеза, која произилази из породичног суживота и узајамне љубави, али како би остварила функцију прерасподеле и успешно се борила против сиромаштва, држава интервенише организацијом и спровођењем различитих програма помоћи, уколико дође сиромаштва, привремене неспособности за рад или незапослености. Она се брине о старим и болесним члановима друштва кроз различите системе социјалног осигурања, где спада и прогресивно опорезивање ради уједначавања расподеле богатства унутар друштва. Таква редистрибутивна улога државе се остварује кроз развој

¹ Шундерић, Б., *Социјално право*, Београд 2009, стр. 98.

² Ови термини су примерени за коришћење, јер расподела дохотка представља један континуирани процес, подложен сталним преиспитивањима и променама.

³ У ову групу спадају, пре свега, деца, труднице и други.

⁴ У ове дужности спадају, пре свега, одгајање и подизање деце, изграђивање позитивних особина личности код њих, позитивних ставова и погледа на живот и свет, карактерних и моралних особина и слично.

услуга, установа и бенефиција у социјалној сфери, а државна политика солидарности према социјално осетљивим групама се спроводи, управо, наведеном прерасподелом дохотка и креирањем одговарајућег пореског система.

Социјалну заштиту можемо дефинисати као организовану друштвену делатност од јавног интереса, која се обавља ради јачања способности грађана да воде самосталан и продуктиван живот. Тиме се спречавају и отклањају последице социјалне искључености појединца у друштвеној заједници. Зато је ова заштита усмерена, пре свега, ка рањивим групама, што подразумева и децу која имају потребу за одређеном услугом, тј. мером заштите. Отуда се као најважнији циљеви социјалне заштите могу навести достизање или одржавање минималне материјалне сигурности у задовољавању животних потреба грађана, обезбеђивање доступности права и услуга у овој заштити, изједначавање могућности грађана за продуктиван и независан живот у заједници, очување и унапређење породичних односа, превенција и отклањање последица занемаривања или, чак, злостављања.

2. Начела социјалне заштите

Када говоримо о социјалној заштити, треба рећи да се она заснива на неколико најважнијих начела. Ту спада, пре свега, *начело поштовања људских права и вредности и права детета*. Ово начело подразумева обезбеђивање највишег могућег стандарда људских права и вредности у пружању здравствене заштите. Ту мислимо, најпре на право на живот (чл. 24 ст. 1 и 2 Устава РС – људски живот је неприкосновен и у Републици Србији нема смртне казне), неповредивост физичког и психичког интегритета (чл. 25), неприкосновеност људског достојанства (чл. 23 ст. 1), равноправност полова (чл. 15), забрана клонирања људских бића (чл. 24 ст. 3), права детета (чл. 64) и друго. Слично овом начелу је и *начело поштовања интегритета и достојанства корисника*⁵, уз уважавање његових моралних, културних и религијских убеђења, у складу са зајемченим људским правима и слободама.

Поред овог начела, за социјалну заштиту је веома значајно *начело правичности*, које подразумева *забрану дискриминације у пружању социјалне заштите* по било ком основу (на пример, по основу расе, пола, рода, сексуалне оријентације, старости, националне припадности, вероисповести, социјалног порекла, имовног стања, културе, језика, политичког или другог убеђења, као и сваког другог личног својства, које може да буде узрок дискриминације). Социјална заштита захтева поштовање начела свеобухватности, које подразумева потребу да сви грађани буду укључени у овај систем (систем здравствене заштите – примедба аутора). Ово начело захтева да поред наведеног укључивања грађана, буду примењене обједињене мере и

⁵ Закон о социјалној заштити, Сл. гласник РС, бр. 24/2011 и 117/2022 - одлука УС, чл. 24.

активности, које обухватају промоцију здравља, превенцију болести, рану дијагнозу, лечење, здравствену негу и рехабилитацију⁶.

Такође, за успешно остваривање социјалне заштите неопходно је да се она остварује укупном организацијом система здравствене заштите, па је, отуда, неопходно указати и на значај *начела континуираности*. Ово начело захтева пружање непрекидне здравствене заштите свим грађанима, у сваком животном добу. Таква организација здравствене заштите треба да обезбеди њену функционалну повезаност и усклађеност и то, почев од примарног, преко секундарног, па све до терцијарног нивоа ове заштите. Оно што је последњих неколико година постало веома значајно (боље рећи, неопходно), јесте чињеница да се у професионалном бављењу одређеном делатношћу, мора поштовати принцип сталног усавршавања, непрекидне едукације и стицања искуства. Зато је потребно на овом месту указати и на значај *начела сталног унапређења квалитета и безбедности у пружању социјалне заштите*. Оно се остварује мерама и активностима којима се повећавају могућности повољног исхода и смањују ризици (и друге нежељене последице) по здравље, како појединца, тако и заједнице у целини. У складу са принципима и стандардима савремене професионалне праксе, веома значајно начело у пружању социјалне заштите, јесте *начело најмање рестриктивног окружења*, чијим се поштовањем детету обезбеђује извор услуга које му омогућавају останак у породици и заједници. Коначно, ту је и *начело ефикасности социјалне заштите*, које се остварује постизањем најбољих могућих резултата у односу на расположива финансијска средства. То, уствари, значи постизање највишег нивоа социјалне заштите уз најмањи утрошак средстава.

Посебно значајно *начело најбољег интереса корисника* захтева пружање услуга социјалне заштите уз уважавање животног циклуса, пола, етничког и културног порекла, језика, вероисповести, животних навика, развојних потреба и потреба за додатном подршку у свакодневном функционисању⁷. Притом је потребно указати на неопходност остваривања социјалне заштите на начин којим се обезбеђује правовремено уочавање потреба корисника и пружање услуга ради спречавања настанка и развоја стања која угрожавају задовољавање животних потреба корисника и ометају њихово укључивање у друштво. Тиме се поштује *начело благовремености социјалне заштите*⁸. Такође, услуге социјалне заштите треба пружати у складу са функцијом коју имају, повезано и усклађено, чиме се обезбеђује *начело целовитости социјалне заштите*⁹, при чему је посебно значајно обезбедити поштовање *начела*

⁶ Батавeљић, Д., Војводић, А., Војводић, М., *Здравствено, социјално и еколошко законодавство*, Земун, 2021, стр. 53-57.

⁷ Закон о социјалној заштити, чл. 26.

⁸ Исто, чл. 29.

⁹ Исто, чл. 30.

*доступности и индивидуализације социјалне заштите*¹⁰, које се састоји у пружању услуга на начин који обезбеђује њихову физичку, географску и економску доступност, уз уважавање свих различитости. Кориснику се услуге социјалне заштите морају пружити тако да му се обезбеди индивидуализован приступ и стручни радник који је задужен за рад на конкретном случају (он се, најчешће, назива "водителј случаја"). Коначно, веома значајно је и *начело јавности рада*¹¹, које се обезбеђује тако што Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, надлежни органи и јединице локалне самоуправе на својој интернет адреси, у средствима јавног информисања, као и на друге начине информишу јавност о пружању услуга социјалне заштите и дају друге информације прописане Законом. Притом, установе социјалне заштите и пружаоци услуга обезбеђују слободан приступ информацијама о свом раду.

3. Права која произлазе из социјалне заштите

Право на социјалну заштиту у складу са важећим Законом о социјалној заштити, има сваки грађанин или породица којима је неопходна друштвена помоћ (подршка) ради савладавања социјалних и животних тешкоћа и стварања услова за задовољавање основних животних потреба. Ова права су одређена у складу са међународним стандардима, који су утврђени ратификованим међународним конвенцијама. Ту спада, пре свега, *право на учешће корисника у доношењу одлука*¹² у процени њиховог стања и потреба о пружању одређене услуге. Притом је неопходно благовремено добијање свих обавештења, као и пристанак на услугу, без чега нема пружања исте, осим у случајевима предвиђеним Законом, а корисник и његов законски заступник добијају потребну подршку за доношење такве одлуке у вези са коришћењем услуге. Корисник има и *право на слободан избор услуга* и пружаоца услуге социјалне заштите, у складу са Законом о социјалној заштити¹³. Да би се права корисника у што већем степену испоштовала, неопходно је, пре свега, поштовање *права на информисаност и добијање потребних информација*, ради доношења правилне одлуке. Наиме, корисник има право да, у складу са својим потребама, буде информисан о свим подацима који су значајни за утврђивање његових социјалних проблема, а са навршених 15 година живота, има право

¹⁰ Исто, чл. 33.

¹¹ Исто, чл. 32.

¹² Када је корисник дете, онда у доношењу одлука у вези коришћења одређене услуге учествује његов законски заступник.

¹³ Закон о социјалној заштити, чл. 36.

увида у списе предмета који се односе на његово коришћење услуга из социјалне заштите¹⁴.

Посебно је значајна *заштита приватности корисника социјалне заштите*. Она има суштински значај за успешност пружених услуга и предузетих интервенција. Неопходно је поштовати личност сваког корисника спречавањем обелодањивања поверљивих података о његовим животним околностима и проблемима. Тако се ствара поверење и ефикасно спречава (ублажава) социјална искљученост. Ово право на приватност подразумева да се приватност корисника неће нарушити преко мере која је неопходна за пружање одређене услуге или обезбеђивање права коришћења социјалне заштите. Сагласно узрасту и зрелости детета, мора се обезбедити право да и оно учествује и даје своје мишљење у поступцима у којима се одлучује о његовим правима на слободан избор и пружање услуга из социјалне заштите. Да би се ова заштита приватности обезбедила, неопходно је поштовање права корисника на поверљивост свих података из личне документације, који се тичу његове личности, понашања, породичних прилика и начина коришћења услуга социјалне заштите¹⁵. Уколико корисник, односно његов заступник није задовољан пруженом услугом, њему се обезбеђује *право на притужбу* надлежном органу.

4. Центри за социјални рад, као најважнији пружаоци услуга социјалне заштите

Ради побољшања, тј. очувања квалитета живота, отклањања или ублажавања ризика, неповољних животних околности и развоја потенцијала корисника за самосталан живот у заједници, пружају се услуге социјалне заштите, као подршка и помоћ грађанима и њиховим породицама. Влада Републике Србије је усвојила бројна документа у којима ставља нагласак на потребу за развијеним мрежама институција и социјалних услуга, које могу да отклоне или ублаже сиромаштво, социјалну искљученост и насиље у породици којима су изложени грађани, а посебно деца, немоћни и стари. Систем социјалне заштите у нашој држави подржава и афирмише породицу, као најбољи оквир заштите сваког грађанина, а посебно деце и то обезбеђује пружањем бројних услуга, које су груписане по сродности. Тако разликујемо услуге процене и планирања, дневне услуге у заједници, услуге подршке за самосталан живот, саветодавно-терапијске и социјално-едукативне услуге и услуге смештаја, а све оне се пружају привремено, повремено и/или

¹⁴ Уколико корисник није навршио 15 година живота, ово право остварује његов законски заступник. Наравно, треба нагласити да се не могу разгледати, преписивати или умножавати списи који се воде као поверљиви, ако се то противи јавном интересу или интересу самог корисника.

¹⁵ Од овог права се може одступити само у случајевима предвиђеним Законом.

континуирано, сагласно потребама и најбољим интересима, као услуге за децу, младе, породицу, одрасле и старије кориснике.

За кориснике социјалне заштите, поред остваривања напред наведених права, посебно значајно је право на различите облике материјалне подршке, које се остварује путем новчане социјалне помоћи, додатка (и увећаног додатка) за помоћ и негу другог лица, помоћи за оспособљавање за рад, једнократне новчане помоћи, помоћи у природи и друге материјалне подршке. Услуге у својој надлежности обезбеђују надлежни нивои власти (Република, аутономна покрајина или локална самоуправа – општина, тј. град) оснивањем установа социјалне заштите, као и путем наручивања или уговарања услуга (ово је новина која омогућава обезбеђивање потребних услуга и њихов квалитет). Ове установе сарађују са предшколским образовним и здравственим установама, полицијом, правосудним и другим државним органима, удружењима и другим правним и физичким лицима, а оснивају се ради остваривања права грађана у области социјалне заштите и пружања неопходних услуга. Као установе социјалне заштите и други пружаоци услуга могу се навести, пре свега, центар за социјални рад, установа за васпитавање деце и омладине и пружаоци услуга у заједници (као што су услуге породичног смештаја, услуге усвајања и домског смештаја)¹⁶.

Центар за социјални рад се, с правом, сматра најважнијом (централном) установом социјалне заштите у постојећем систему, кога оснива општина, а више општина може основати заједнички центар за социјални рад¹⁷. Отуда, структурне промене у оваквом центру, као кључној институцији система социјалне заштите у Србији, последично утичу и на промене у осталим сегментима овог система. Оквир за организовање социјалне заштите представљају, поред наведеног Закона и Стратегија унапређења особа са инвалидитетом у Републици Србији за период од 2020. до 2024. године¹⁸, Национална стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља за период од 2020. до 2023. године¹⁹ и Национална стратегија о старењу²⁰. Почев од јуна 2008. године, центри за социјални рад примењују Правилник о организацији, нормативима и стандардима центра за социјални рад²¹, према коме ови центри

¹⁶ Јовановић, В., Пауновић, С., *Водич за управне одборе у установама социјалне заштите за смештај деце*, Београд, 2010, стр. 23-25.

¹⁷ У таквом случају се у свакој општини организује одељење за непосредно пружање услуга грађанима те општине.

¹⁸ Стратегија унапређења особа са инвалидитетом у Републици Србији за период од 2020. до 2024. године, Сл. гласник РС, бр. 44/2020.

¹⁹ Национална стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља за период од 2020. до 2023. године, Сл. гласник РС, бр. 80/2020.

²⁰ Национална стратегија о старењу, Сл. гласник РС, бр. 76/2006.

²¹ Правилник о организацији, нормативима и стандардима центра за социјални рад, Сл. гласник РС, бр. 59/2008, 37/2010, 39/2011 - др. правилник, 1/2012 - др. правилник, 51/2019, 12/2020 и 83/2022.

врше јавна овлашћења, у оквиру којих одлучују о: остваривању права на материјално обезбеђење, остваривању права на помоћ за оспособљавање за рад и права на смештај у установе социјалне заштите, хранитељству, усвајању, мерама превентивног и корективног надзора над вршењем родитељског права и друго. Овим Правилником је, на неки начин, извршена реформа социјалне заштите, јер су њиме утврђена нова правила која, умногоме, мењају саму природу центра за социјални рад и прилагођавају потребама корисника. Ту мислимо, пре свега, на *метод вођења случаја*, који означава системски приступ у социјалном раду, тако што обухвата активности процене услуга, планирања, координације, надгледања и евалуације услуга. Оне треба да одговоре потребама конкретног корисника. Ту значајну улогу има и тзв. "водителј случаја", као стручњак у центру, који је задужен за конкретан случај. Он процењује и координира утврђивање потреба конкретног корисника и предузима неопходне мере у његовој заштити и подршци, користећи потенцијале центра и других служби, као и ресурсе у локалној заједници. Водителј случаја, најчешће самостално, а по потреби у сарадњи са супервизором, процењује потребе корисника и, на тај начин, сачињава план услуга.

5. Пружање услуга од стране установа социјалне заштите у Крагујевцу

У овом делу рада, посебну пажњу ћемо указати на активности и рад Центра за социјални рад "Солидарност" у Крагујевцу. У пружању великог броја услуга социјалне заштите, као оквир за организовање ове заштите на подручју града Крагујевца, поред напред наведених докумената, представљају Стратегија развоја социјалне заштите града Крагујевца за период 2021-2025. године²², Одлука о социјалној заштити града Крагујевца²³ и Правилник о критеријумима и мерилима за утврђивање цена услуга и учешће корисника и његових сродника обавезних на издржавање у трошковима услуга социјалне заштите града Крагујевца²⁴. Као прву врсту услуга наводимо дневне услуге у заједници.

Најпре, ту спада дневни боравак за децу и младе са сметњама у развоју, коју пружа предшколска установа "Нада Наумовић", а ова услуга обезбеђује

²² Одлука о усвајању Стратегије социјалне заштите града Крагујевца за период 2021-2025. године, са Стратегијом, Сл. лист града Крагујевца, бр. 40а/2021.

²³ Одлука о социјалној заштити града Крагујевца, Сл. лист града Крагујевца, бр. 16/2011, 3/2016, 34/2018, 38/2020 и 7/2021.

²⁴ Правилник о критеријумима и мерилима за утврђивање цена услуга и учешће корисника и његових сродника обавезних на издржавање у трошковима услуга социјалне заштите града Крагујевца, Сл. лист града Крагујевца, бр. 20/2012, 48/2014, 7/2019 и 8/2021.

стицање практичних вештина, подстицање развоја и одржавања социјалних и физичких функција корисника. У оквиру ње се пружају и здравствене, социјалне, едукативне, као и услуге подршке и помоћи у организовању свакодневног живота. Затим, овде спада и дневни боравак за одрасле особе са инвалидитетом, који се организује у Социјалној кооперативи "Вивере". Корисници су одрасле особе са сметњама у развоју, старости од 25 до 45 година, којима се обезбеђују услуге одржавања личне хигијене, исхране, спортско-рекреативних активности, здравствене подршке, социјално-едукативне и креативне радионице.

Веома значајан корпус услуга представља и дневни боравак за децу из породице у ризику, који пружа Центар за развој услуга социјалне заштите "Кнегиња Љубица" у Крагујевцу, путем подршке и помоћи деци у процесу одрастања, усвајањем позитивних образаца понашања, образовања, развоја социјалних вештина, усвајања здравих стилова живота и интеграције у ширу друштвену заједницу. Корисници су деца основно-школског узраста. Овај Центар обезбеђује, такође и дневни боравак за децу и младе са проблемом у понашању, кроз подршку у учењу, развоју социјалних вештина, едукативним, спортским и другим садржајима деци и младима који испољавају проблеме у понашању (старости од 7 до 18 година). У оквиру Клуба младих особа са инвалидитетом, наведени Центар "Кнегиња Љубица" реализује креативне и едукативне радионице, информативне активности, развија практичне вештине за самостални живот, пружа подршку при запошљавању и помоћ породици у складу са способностима, склоностима и интересовањима корисника (особе старости од 15 до 30 година). Центар за младе реализује активности едукативног карактера (курсеви страног језика, обука за рад на рачунару и слично), креативне и културно-забавне радионице, спортско-рекреативне и информативне активности, дружења, међународна размена младих, социјална интеграција, развој вештина, квалитетно коришћење времена, развој креативних способности, талената и превенција социјалних ризика (корисници од 18 до 30 година). У оквиру напред наведеног Центра "Кнегиња Љубица", организују се услуге дневног боравка за особе старије од 60 година, која су ментално очувана или су у почетним фазама деменције, а обезбеђују се помоћ и нега у кући за одрасле и старије особе ангажовањем геронто-домаћица, ради набавке намирница, припремања obroка, плаћања рачуна, одржавања личне хигијене и хигијене стана, помоћи при кретању и обављања других послова у зависности од потреба корисника старијих од 65 година или млађих од 65 година са трајним инвалидитетом.

Центар за социјални рад "Солидарност" из Крагујевца пружа, такође, веома велики број услуга својим корисницима. Ту спадају, пре свега, услуге подршке за самосталан живот, од којих, на прво место стављамо социјално становање у заштићеним условима у насељу "Сунчев Брег", које се пружа појединцу и породици, који немају решено стамбено питање, у наменски изграђеним објектима, без могућности откупа (самохрани родитељи, стара

лица, корисници новчане социјалне помоћи, избегла и интерно расељена лица, особе са инвалидитетом и друга лица). Услуга становања уз подршку за младе који се осамостаљују, овај Центар пружа обезбеђивањем временски ограниченог становања и стручне подршке у развијању вештина неопходних за потпуно осамостаљивање младих и њихово укључивање у заједницу. Ова услуга се обезбеђује у наменски опредељеним просторима у граду у трајању до једне године (изузетно, до 15 месеци, према процени Центра).

Веома значајан облик деловања Центра за социјални рад "Солидарност" из Крагујевца остварује се путем давања саветодавно-терапијских услуга. Ова активност се остварује путем саветовалишта за брак и породицу, које обезбеђује стручну помоћ и подршку појединцима и породицама у кризи кроз саветодавно-терапијски рад, социјално-едукативне и информативне услуге у циљу унапређења породичних односа, решавања животних тешкоћа и слично, како би се спречили социјални проблеми и ублажиле последице. У оквиру овог саветовалишта, поред наведених услуга саветодавног карактера, реализују се и медијација, истраживачки рад, психотерапија²⁵, психо-социјални третман починиоца насиља у породици, као и различити превентивни програми. Сви ови облици деловања се организују сваког дана, а услуга је бесплатна и пружају се лицима са пребивалиштем (боравиштем) на подручју града. Посебно указујемо на услуге смештаја које пружа Центар за развој услуга социјалне заштите "Кнегиња Љубица"²⁶ у Прихватилишту за децу и младе, чији је развој ометен породичним приликама или се налазе у другим социјалним ризицима, у којима је потребан хитан краткотрајни прихват или смештај до обезбеђивања адекватног облика заштите²⁷.

Надовезујући се на пружање услуга наведених у претходном ставу и њихове кориснике, указујемо и на оне услуге, које су данас, нажалост, веома честе и потребне, а које пружа наведени Центар "Кнегиња Љубица" у оквиру Прихватилишта за жртве насиља у породици. Овим услугама се обезбеђује смештај, исхрана, здравствена заштита, правна помоћ, саветовање, консултације, психо-социјална подршка, оспособљавање за рад и повезивање са другим надлежним институцијама. Оне се пружају до успостављања другог одговарајућег облика заштите или оспособљавања за безбедан, самосталан живот и укључивања у породицу, а корисници ових услуга су лица која трпе

²⁵ Ова активност се остварује као породична, брачна и индивидуална психотерапија.

²⁶ Корисници ових услуга могу бити деца и млади напуштени од родитеља или старатеља, деца и млади који се нађу у скитњи или просјачењу или су жртве насиља злостављања, занемаривања, трговине људима, као и сви други који су изложени одређеним социјалним ризицима. Наравно, ове услуге могу користити и деца из других градова (општина), на основу закљученог уговора пружаоца истих услуга и упутног Центра за социјални рад.

²⁷ Ова услуга обезбеђује смештај, исхрану корисника, процену актуелних потреба, здравствену заштиту корисника, образовно-васпитне, културно-забавне и друге активности.

насиље у породици и којима су угрожени безбедност, здравље или живот. Такође, у оквиру Центра "Солидарност" постоји и Прихватилиште за одрасле и старије особе, које овим корисницима пружа услуге у Геронтолошком центру Крагујевац, а које се тичу привременог смештаја, задовољавања основних потреба, приступа другим услугама у заједници и временски ограниченим услугама интервенције у кризним ситуацијама. Корисници ових услуга могу бити бескућници, особе затечене у скитњи и просјачењу, егзистенцијално угрожене и дезоријентисане особе без личних докумената и утврђеног идентитета, жртве трговине људима, особе из других градова (општина) затечене без средстава за основне животне потребе, као и особе којима је из других разлога неопходан привремени смештај.

Конечно, пре него што овеј део рада посветимо анализи услуга које се тичу материјалне подршке породици, указаћемо на још једну веома значајну услуга која се тиче тзв. предах смештаја, а коју пружа Школа за основно и средње образовање "Вукашин Марковић". То је краткорочни и повремени смештај детета са сметњама у развоју, који се обезбеђује као дневни, викенд или вишедневни смештај, чиме се пружа подршка, како детету, тако и његовој породици у одржавању и побољшању квалитета њиховог живота, са циљем останка детета у породици. Корисници ове услуге су деца са сметњама у развоју, а њоме се унапређују и развијају вештине самосталног живота, стварају могућности за укључивање у заједницу, као и за очување, развијање и унапређење породице.

Напред наведеном анализом указали смо на тзв. нематеријалне услуге, које су од изузетног значаја за њене кориснике, а у овом завршном делу рада, указаћемо и на корпус услуга које се тичу материјалне подршке породици и другим корисницима. Ова подршка се остварује путем новчане социјалне помоћи, која припада појединцу (породици), који својим радом, приходима од имовине или из других извора остварују приход мањи од износа новчане социјалне помоћи утврђеног законом. Такође, у складу са Законом о социјалној заштити и прописима донетим за његово спровођење, Центар за социјални рад "Солидарност" обезбеђује појединцима који су неспособни за рад, односно породици чији су сви чланови неспособни за рад, остваривање права на увећању и временски ограничену социјалну помоћ²⁸. Поред тога, наведени Центар својим корисницима обезбеђује остваривање права на додатак за помоћ и негу другог лица, а ово право има лице коме је због телесног оштећења, интелектуалних потешкоћа или промена у здравственом стању, неопходна помоћ и нега другог лица да би задовољило своје основне животне потребе²⁹. У

²⁸ Као неспособни за рад у смислу овог Закона, сматрају се деца до навршених 15 година живота, лица која овај услов испуњавају према прописима о раду и о пензијском и инвалидском осигурању, труднице и родитељ детета који користи породилско одсуство и одсуство са рада ради неге детета и други.

²⁹ Ово право има оно лице које то не може да оствари по другом правном основу.

оквиру овог Центра, могуће је остварити и право на увећани додатак за помоћ и негу другог лица, уколико напред наведено лице, као корисник, има телесно оштећење од 100% по једном основу предвиђеном прописима о пензијском и инвалидском осигурању или има органски трајни поремећај неуролошког или психичког типа.

У оквиру наведене материјалне подршке кориснику – породици, признаје се и право на опрему корисника, које се смешта у установу социјалне заштите, другу породицу или васпитну установу, под условом да нема опрему, а оно обухвата набавку најнужније обуће, одеће, накнаду трошкова за превоз и друге нужне трошкове по процени стручног тима Центра. Право на једнократну помоћ се обезбеђује лицу које се изненада или тренутно нађе у стању социјалне потребе, као и лицу које се упућује на домски или породични смештај, а које нема средстава за куповину одеће, обуће и трошкове превоза, неопходне за реализацију смештаја. Ова помоћ може бити новчана или у натури, а признаје се за прибављање личне документације, задовољавање основних животних потреба, набавку лекова и помоћ у лечењу и решавање других ванредних ситуација. Накнада за путне трошкове и исхрану корисника "пролазника", признаје се лицу које се нађе на територији града Крагујевца, ван свог пребивалишта (боравишта) у стању социјалне потребе, за повратак у своје место или за одвођење у прихватилиште. Коначно, Центар за социјални рад Крагујевац признаје и право на бесплатан оброк појединцу или породици из категорије најугроженијих грађана, који нису у могућности да самостално задовоље основне животне потребе³⁰, а оно се остварује преко градске организације Црвеног крста Крагујевац.

6. Закључак

На основу свега наведеног, можемо извести закључак да су услуге социјалне заштите веома бројне, неопходне и изузетно корисне за она лица и породице који испуњавају услове за њихово коришћење. Што се тиче града Крагујевца, као установе социјалне заштите и пружаоци услуга ове заштите могу се навести Центар за социјални рад "Солидарност", Центар за развој услуга социјалне заштите "Кнегиња Љубица", Центар за породични смештај и усвојење Крагујевац, Геронтолошки центар Крагујевац, Завод за збрињавање одраслих "Мале Пчелице", Школа за основно и средње образовање "Вукашин Марковић", Предшколска установа "Нада Наумовић", Социјална кооператива "Вивере" и Градска организација Црвеног крста Крагујевац. Они су до сада дали немерљив допринос пружању потребне заштите својим корисницима, сагласно њиховим могућностима и тренутној економској ситуацији у друштву.

³⁰ Ово право се реализује као оброк у народној кухињи или ужина у ђачкој кухињи, а састоји се од једног топлог оброка дневно или пакета намирница, чија количина зависи од броја чланова породичног домаћинства.

Надамо се да ће се, у периоду који је пред нама, очекујући привредни раст Републике Србије и повећање животног стандарда грађана, повећати и могућности за пружање услуга социјалне заштите од стране наведених институција и омогућити још адекватније задовољавање потреба њихових корисника.

*Dragan Batavejčić, Ph.D., Full-time Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

SOCIAL PROTECTION SERVICES - A SPECIAL REVIEW OF THE CITY OF KRAGUJEVAC

Summary

In the paper, the author points to a large number of social protection services that are extremely important for their users. These services are provided as support and assistance to the individual and the family, for the purpose of improvement, i.e. preserving the quality of life and creating opportunities for independent living in society. Special emphasis in the text is given to the Center for Social Work in Kragujevac, as well as numerous other social protection institutions and providers of these services in the city of Kragujevac. The aforementioned services ensure the acquisition of practical skills, the development and maintenance of the user's social and physical functions, and we distinguish between social, health, educational and assistance services in organizing daily life. Due to the difficult economic situation in our society, as well as the increase in domestic violence, the need to provide social protection services is growing more and more, both in the Republic of Serbia and in the city of Kragujevac. We expect that this situation will change in the future, i.e. the need to provide the aforementioned services will decrease, and the possibility of more adequate provision of services by social protection institutions to their users will increase.

Key words: *social protection services, Republic of Serbia, city of Kragujevac, users of services, socially vulnerable, Law on Social Protection, Center for Social Work "Solidarity" Kragujevac.*

Литература

- Батавeљић, Д., Војводић, А., Војводић, М., *Здравствено, социјално и еколошко законодавство*, Земун, 2021.
- Закон о социјалној заштити, Сл. гласник РС, бр. 24/2011 и 117/2022 - одлука УС.
- Јовановић, В., Пауновић, С., *Водич за управне одборе у установама социјалне заштите за смештај деце*, Београд, 2010.
- Национална стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља за период од 2020. до 2023. године, Сл. гласник РС, бр. 80/2020.
- Национална стратегија о старењу, Сл. гласник РС, бр. 76/2006.
- Одлука о социјалној заштити града Крагујевца, Сл. лист града Крагујевца, бр. 16/2011, 3/2016, 34/2018, 38/2020 и 7/2021.
- Одлука о усвајању Стратегије социјалне заштите града Крагујевца за период 2021-2025. године, са Стратегијом, Сл. лист града Крагујевца, бр. 40а/2021.
- Правилник о критеријумима и мерилима за утврђивање цена услуга и учешће корисника и његових сродника обавезних на издржавање у трошковима услуга социјалне заштите града Крагујевца, Сл. лист града Крагујевца, бр. 20/2012, 48/2014, 7/2019 и 8/2021.
- Правилник о организацији, нормативима и стандардима центра за социјални рад, Сл. гласник РС, бр. 59/2008, 37/2010, 39/2011 - др. правилник, 1/2012 - др. правилник, 51/2019, 12/2020 и 83/2022.
- Стратегија унапређења особа са инвалидитетом у Републици Србији за период од 2020. до 2024. године, Сл. гласник РС, бр. 44/2020.
- Шундерић, Б., *Социјално право*, Београд 2009.